

Gevelteken route voor HVOL leden met een fysieke beperking.

Deze route kan worden gelopen door rollator- en rolstoelgebruikers. De wandeling verloopt in een rustig tempo. De start van de wandeling is bij Breestraat nr. 127, het Hof van Holland. Vervolgens lopen we voor het stadhuis langs en gaan links af de Diefsteeg in. Dan de Lokhorststraat, vervolgens het Gerecht en daar de Houtstraat in. Bij het museum van Oudheden links af het Rapenburg op. We eindigen op het Steenschuur. Bij de volgende huisnummers bevinden zich geveltekens die de moeite waard zijn. De daaronder volgende foto's illustreren de verhalen.

Bij sommige foto's staan links naar het uitgebreide verhaal. Veel leesplezier!

Breestraat 127: Hof van Holland

Dit pand is een voormalig koopmanshuis uit 1730 met een koetshuis aan de Langebrug. Het staat bekend als het Hof van Holland. Voordat hier een statig woonhuis werd gebouwd was op deze locatie een herberg gevestigd met dezelfde naam. De uitbater in 1606 was Willem Corneliszoon. De gevelsteen dateert uit 1892 en is een vervanging van oudere gevelstenen die zich in de Lakenhal bevinden. Lees [hier](#) het verhaal

Breestraat 121: Jaartalsteen 1917

Breestraat: Stadhuisgevel

Aan de Breestraat staat de oude renaissancegevel uit 1596, ontworpen door Lieven de Key, de stadssteenhouwer van Haarlem, en Lüder von Bentheim, die tegelijkertijd de renaissancefaçade van het stadhuis van Bremen bouwde. Op de gevel zijn diverse gevelstenen te zien. Lees [hier](#) het verhaal.

Breestraat 113: Scaliger

Gedenksteen voor de zeer geleerde hoogleraar Josephus Justus Scaliger (1540-1609) die van 1593 tot aan zijn dood heeft gewoond. Het is een Middeleeuws pand met een kelder uit de 13e eeuw. Lees [hier](#) het verhaal.

Breestraat 103 Penshal (voorzijde)

De Penshal liep van de Breestraat naar de Langebrug . In deze ruimte stonden toonbanken waarop slachtafval en resten vlees werd uitgestald voor de verkoop. Het was het overblijfsel van het aangevoerde vlees dat in de vleeshal in het stadhuis werd verkocht. De ingang aan de Breestraat is poortje met een Dorische omlijsting van witte zandsteen uit de buurt van Bremen. Een ramskop dient als sluitsteen voor de boog. Lees [hier](#) het verhaal.

Breestraat 84 In den Vergulden Turk In het fronton de afbeelding van een oosterling met tulband (de zgn. Turk) met naast zich Neptunus, god van de zee, en Mercurius, god van de handel. De Turk staat symbool voor de handel met de Oriënt en Neptunus geeft aan dat deze handel over zee plaats vond. In 1673 was dit pand in bezit van een Leidse textielhandelaar. Hij liet het verbouwen naar een ontwerp van de architect Willem van der Helm en het fronton aanbrengen. Lees [hier](#) het verhaal.

Diefsteeg / Breestraat 79 De Gecroonde Hoet.

De gevelsteen met de hoed bevond zich vóór de restauratie in de zijgevel van het pand Breestraat 81. De hoed had een blauwe kleur maar heeft in de loop der eeuwen ook andere kleuren gehad. Het pand werd genoemd naar de gevelsteen en stond bekend als de Blauwe Hoed of Zwarte Hoed maar, verwarrend genoeg, ook wel als Oranje of Gekroonde Hoed. Het pand, in de jaren '50 gesloopt, waar de gevelstenen oorspronkelijk in aangebracht waren stond met de voorgevel aan de Breestraat. Lees [hier](#) het verhaal.

jaartal 1644

Lokhorststraat Latijnse School.

De Latijnse schol bestond vermoedelijk al vóór 1300. In 1431 kwam de school aan de Lokhorststraat te staan. In 1599 werd het huidige pand met de fraaie trapgevel gebouwd. Zoals het er nu uitziet is het ontworpen door stadsmetselaar Jacob Dircxz. den Dubbelden en stadssteenhouwer Claes Cornelisz. van Es. Lees [hier](#) het verhaal.

Het Gravensteen.

Het Gravensteen is een markant gebouw met een middeleeuws voorkomen; dikke stenen muren en een vierkante toren. Het gebouw dateert uit het begin van de dertiende eeuw en was geheel in steen opgetrokken. Dat geeft aan dat het vanaf het begin een belangrijk gebouw was. Het was de woning van de graven van Holland wanneer zij hof hielden in Leiden. Het heeft later gediend als tucht- en rasphuis en er werd recht gesproken. Er lag ooit een gracht

rondom en op het plein werden executies uitgevoerd. In de kelders zijn nog de cellen uit de middeleeuwen. Lees [hier](#) het verhaal.

Houtstraat/hoek Papengracht en Rapenburg/hoek Houtstraat

Dubbelplastiek op de hoeken van het Museum van Oudheden. Deze dubbelplastiek is gemaakt door Frans de Wit in opdracht van de Historische Vereniging Oud Leiden, ter nagedachtenis aan de eerste directeur van het Museum van Oudheden C.J.C. Reuvens. Lees [hier](#) het verhaal.

Huis van Leyden Rapenburg 48.

Dit pand werd gebouwd in 1640. Vanaf 1660 tot 1791 woonde hier de familie Van Leyden Van Leeuwen, die ook het wapen aanbracht. In 1939 werd het familiewapen Van Leyden van Leeuwen boven het bordes van wat toen een schoolgebouw was, gerestaureerd op gezamenlijke kosten van het R.K. Schoolbestuur en de Historische Vereniging Oud Leiden. Lees [hier](#) het verhaal.

Rapenburg 58: Pianohandel Bik

Zwart marmeren plaat met sierlijke letters waarop de tekst: H.J. Bik, Vleugels, Piano's en Orgels, Stemmen, Verhuren, Taxeeren en Transporteeren Breestraat 3 . Aan het einde van de 19e en in de eerste helft van de 20e eeuw was H.J. Bik pianomaker en handelaar in Leiden. Zijn sinds 1871 bestaande magazijn was eerder gevestigd aan de Lange Choorsteeg 28, vanaf 1885 op het adres Breestraat 77, daarna Breestraat 3 tot augustus 1913 en vervolgens Breestraat 1 tot in de jaren zestig. De plaat zou dus moeten dateren tussen 1885 en 1913. Lees [hier](#) het verhaal

Rapenburg 66: d'oostersche lamp

Deze steen werd op 2 april 1947 onthuld. Er op is een zogenaamde 'oosterse lamp' zien. Hier was in de 17e eeuw de woning annex werkplaats van de familie Van Musschenbroek gevestigd. Boven de afbeelding van de lamp zijn in het kader de jaartallen 1694 en 1947 opgenomen. Onder de afbeelding staat in reliëf: "d'oostersche lamp". De oosterse lamp was het handelsmerk van Jan van Musschenbroek (1687-1748). Jan vervaardigde niet alleen microscopen en telescopen maar ook toverlantaarns, en die werden 'oostersche lamp' genoemd. Lees [hier](#) het verhaal.

Rapenburg 68: Matthias de Vries

Deze plaquette is ontworpen door mej. Diederiek Faber en onthuld op 24 april 1968 ter herdenking aan Matthias de Vries (Haarlem 1820 - Leiden 1892). Hij was van 1853 tot 1891 hoogleraar Nederlandse taal-en letterkunde aan de Universiteit van Leiden. Lees [hier](#) het verhaal.

Rapenburg 70

Oude Universiteitsbibliotheek en Faliede Begijnhof.

Kort na de vestiging van de universiteit in Leiden in 1575 werd een bibliotheek gevestigd in de kerk van het Faliede Begijnhof. Onder een falie verstond men in de middeleeuwen een soort regenmantel die vrouwen omsloegen. De begijnen droegen dit soort jassen. De op 8 februari 1575 opgerichte universiteit werd eerst gevestigd in het Barbaraklooster, dat op de hoek van het Rapenburg en de Langebrug stond. Reeds in 1577 bleek dit te klein, waarna de universiteit naar deze plaats werd overgebracht. In 1581 bleek ook dit te klein, waarna de universiteit verhuisde naar het Witte Nonnenklooster aan de overkant, maar de Begijnhofkerk werd ingericht als Universiteitsbibliotheek. Thans is deze bibliotheek gevestigd aan de Witte Singel

BIBLIOTHECAE ACADEMIAE. LUGDUNO BATAVAE

AEDIFICATA .

Deze versierde steen zit op de hoek van de tuin van de oude Universiteitsbibliotheek. De steen geeft aan dat het pand in 1917 is gebouwd.

CONDITA MDLXXXVII

Deze steen zit in de gevel aan het Rapenburg, links van het toegangshek. Hij komt uit een huis dat hier vroeger heeft gestaan. Het heeft de vorm van een schild met guirlandes en opschrift MDLXXXVII. Condita betekent gesticht en het jaartal is 1587. In 1822 werd het complex uitgebreid met een nieuw voorgebouw.

Teneinde een representatieve entree te maken werden een aantal begijnhofwoninkjes gesloopt. Daardoor ontstond de tuin aan het Rapenburg.

In de tuin het wapen Minerva.

Rapenburg 94: Van Duivenbode Huis

Gedenksteen met wapen van Van Duivenbode. De oorspronkelijke steen dateerde uit 1574 maar is in 1818 vernieuwd. De steen is geplaatst op de eerste verdieping, tussen de twee vensters, van het voormalige woonhuis van Van Duivenbode. Op de steen is, in kleur, een dubbelwapen te zien met een tekst. Willem Cornelisz. koster van de Pieterskerk en wonende aan het Rapenburg bood zijn duiven aan die zorgden dat de stadsbestuurders tijdens het bezet van Leiden door de Spanjaarden, berichten konden ontvangen van Boisot de leider van de Watergeuzen. Na Leidens ontzet verleende Jan van Hout aan Willem Cornesz. het recht om de naam Van Duivenbode te voeren en een familiewapen te hebben. Lees [hier](#) het verhaal

Rapenburg 112: Jean Luzac

Plaquette onthuld op 8 september 1909 voor Jean Luzac (Leiden 1746 – Leiden 1807). Hij was een, Nederlands jurist. Samen met zijn oom Etienne was hij uitgever van de gezaghebbende Gazette de Leyde, een krant die om zijn betrouwbare berichtgeving over internationale zaken gelezen werd in heel Europa en Noord-Amerika. Luzac kwam om bij de Kruitramp in 1807. Lees [hier](#) het verhaal.

Rapenburg 126

Moderne gevelsteen, ANNO 2009. Tot het begin van deze eeuw stond op deze plek het gebouw van de instrumentmakerschool. Deze verhuisde naar een plek bij het Gorlaeuslaboratorium. Na afbraak van het gebouw lag het terrein enige tijd braak, omdat ingediende bouwplannen volgens de gemeente niet in de omgeving pasten.

Steenschuur 30: Kamerling Onnesgebouw

Het historische gebouw met neoclassicistische voorgevel is als laboratorium voor de universiteit ontworpen door de architect des konings (Willem III) Henri Camp (1821-1875). De tegenwoordige naam wordt ontleend aan de Nobelprijswinnaar Heike Kamerlingh Onnes, die er in 1908 als eerste in slaagde om helium vloeibaar te maken bij een temperatuur van - 269 graden Celsius. Toen in januari 1807

kruitramp plaatsvond ontstond hier de grote ruïne. Voor het gebied werden veel plannen gemaakt o.a. voor een nieuw, allesomvattend academiegebouw voor de universiteit, die door toename van de wetenschap sterk wilde uitbreiden. Het werd nooit gerealiseerd, aanvankelijk door gebrek aan geld, later door een andere visie. In 1859 kwam hier in het kader van een uitbreiding een groot complex, waar het chemisch, het fysisch en het anatomisch laboratorium onderdak vonden. Begin deze eeuw verliet natuurkunde het laboratorium. Het pand werd verbouwd voor de rechtenfaculteit.

lees [hier](#) het verhaal

Opgesteld door de Excursiecommissie en de Werkgroep Geveltekens van de Historische Vereniging Oud Leiden. Eventuele aanvullingen voor deze tekst kunt u sturen naar geveltekens@oudleiden.nl